

**Рекомендації для експертів Національного агентства
стосовно акредитації освітніх програм третього рівня вищої освіти**
*(додаток до «Методичних рекомендацій для експертів Національного
агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми»)*

Прийнятий у 2014 році закон «Про вищу освіту» запровадив освітньо-науковий ступінь доктора філософії замість наукового ступеня кандидата наук. У 2016 році Кабінет Міністрів України Постановою № 261 від 23.03.2016 затвердив «Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії і доктора наук», яким регулюється (зокрема) зміст і форма нових структурованих програм підготовки в аспірантурі. Із скасуванням старої системи «паспортів спеціальностей» та інших підзаконних актів МОН і ВАК (зокрема Постанови № 309 від 01.03.1999 «Про затвердження Положення «Про підготовку науково-педагогічних і наукових кадрів»), саме цей документ встановив нові правила підготовки здобувачів ступеня доктора філософії, починаючи з їх першого набору у вересні 2016 року.

Обов'язкові документи ОП третього рівня вищої освіти:

У Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії визначено, що навчальний план аспірантури (ад'юнктури) повинен містити перелік та обсяг навчальних дисциплін (в діапазоні 30-60 кредитів ЄКТС), послідовність їх вивчення, форми проведення навчальних занять та їх обсяг, графік навчального процесу, форми поточного і підсумкового контролю.

Освітньо-наукова програма та навчальний план аспірантури (ад'юнктури) також є основою для формування аспірантом (ад'юнктом) індивідуального навчального плану та індивідуального плану наукової роботи.

В індивідуальному навчальному плані, окрім обов'язкових дисциплін, зазначаються також дисципліни вільного вибору аспіранта (бажано, щоб ці дисципліни відповідали тематиці досліджень аспіранта), а також «трансферні кредити» ЄКТС, здобуті в іншому ЗВО або науковій установі і зараховані вченою радою власного ЗВО або відповідного факультету/інституту.

Наукова складова освітньо-наукової програми оформлюється у вигляді індивідуального плану наукової роботи аспіранта (ад'юнкта) і є невід'ємною частиною навчального плану аспірантури (ад'юнктури) (див. пункт 29 «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії»). Індивідуальний план наукової роботи має бути погоджений з науковим керівником. У цьому документі мають бути зазначені терміни, вимоги та форма запланованих і виконаних аспірантом дій, зарахованих до його проміжної атестації.

Відповідно, під час акредитації освітньо-наукової програми (ОП) третього рівня вищої освіти, експерти повинні пересвідчитися у наявності чотирьох документів, що регулюють підготовку аспірантів за цією спеціальністю:

- Освітньо-наукова програма, в якій обсяг навчальних дисциплін складає 30-60 кредитів ЄКТС;
- Навчальний план освітньої програми, складений відповідно до вищенаведених вимог;
- Індивідуальний навчальний план для кожного аспіранта, в якому визначено, зокрема, перелік обраних аспірантом дисциплін вільного вибору, а також здобуті в інших ЗВО та наукових установах компетентності у формі зарахованих кредитів ЄКТС за успішно прослухані дисципліни;
- Індивідуальний план наукової роботи, в якому визначено тему дисертаційної роботи, форму і частоту проміжної атестації, також обсяг і графік наукової роботи, націленої на забезпечення виконання вимог до наукової кваліфікації здобувача (публікації, конференції тощо).

Підхід до визначення якості ОП третього рівня вищої освіти:

Акредитація освітніх програм третього рівня вищої освіти базується на змістовному, а не формальному підході до визначення якості. Якщо в минулому значна увага наукових керівників, членів спеціалізованих вчених рад і завідувачів аспірантури приділялася виконанню вимог (наприклад) відповідності «шифру», в освітньо-науковій програмі підготовки доктора філософії слід звертати увагу на якісну підготовку дослідника.

Відповідно до Зальцбургських принципів (<https://eua.eu/downloads/publications/salzburg%20ii%20recommendations%202010.pdf>), така підготовка не може бути якісною в умовах відсутності критичної маси дослідників, які спільно працюють в одному руслі наукового пошуку. Також має бути створена структурована система підготовки, що не залишає аспіранта «сам-на-сам» зі своїм дослідженням, лише з мінімальною підтримкою наукового керівника.

Термін «критична маса» визначається наявністю наукового потенціалу в закладі вищої освіти (науковій установі), в якому проходить підготовка та/або доступом через партнерські угоди з іншими закладами (установами), до якісних наукових консультацій щодо дисертаційної роботи кожного аспіранта.

Якісна освітня програма третього рівня повинна забезпечити повноцінну освітню і наукову підготовку аспіранта. Для цього аспірант не повинен працювати лише під керівництвом свого (основного) наукового керівника. В аспіранта повинен бути доступ до різноманіття можливостей для презентації, апробації своєї наукової діяльності, обговорення проміжних результатів та отримання консультації за напрямом (тематикою) свого дослідження. Тому там, де це можливо та/або доречно, практика призначення більше, ніж одного наукового керівника (зокрема одного із закордону) вважається ознакою якості.

Наявність критичної маси для якісної підтримки наукової роботи аспірантів визначається шляхом ідентифікації у відповідному закладі (установі) або через партнерські зв'язки ОП з іншими закладами (установами) потенційних рецензентів аспірантських досліджень. Відповідно до чинної Постанови КМУ № 167 від 6 березня 2019 «Про проведення експерименту з присудження ступеня доктора філософії», рецензент (член разової спеціалізованої вченої ради) повинен мати не менше трьох наукових публікацій, опублікованих за останні п'ять років, за науковим напрямом, за яким підготовлено дисертацію здобувача, з яких не менше однієї публікації у виданнях, проіндексованих у базах даних Scopus та/або Web of Science Core Collection. Цей документ чинний до кінця 2020 року.

У проєкті Порядку присудження наукових ступенів, підготовленому Національним агентством і поданому на затвердження Кабінету Міністрів України

в установленому порядку, відображена схожа норма: у рецензентів дисертації аспіранта повинні бути наявні публікації за напрямом (тематикою) відповідного дослідження. Але у цьому проєкті вимога щодо обов'язковості публікацій саме у виданнях проіндексованих у базах даних Scopus та/або Web of Science відсутня, як універсальна норма, яка стосується всіх галузей і спеціальностей. Національне агентство пропонує встановлювати кількісні і якісні вимоги до наукової кваліфікації здобувачів наукового ступеня доктора філософії, а також для рецензентів їх дисертацій, окремо за кожною галуззю знань.

Відповідність наукової діяльності напрямові (тематиці) дослідження аспіранта може визначатися співпадінням ключових слів відповідних публікацій.

Звертаємо увагу, що у відповідності з європейською та світовою практикою, атестація аспіранта повинна проходити у разовій спеціалізованій вченій раді, сформованій в тому ж закладі вищої освіти (науковій установі), в якому здійснювалася підготовка. Відповідний принцип відображено в проєкті «Порядку присудження наукових ступенів», розробленого Національним агентством і тому при акредитації ОП третього рівня вищої освіти Національне агентство рекомендує пересвідчитися у можливості закладу сформувати відповідну разову спеціалізовану вчену раду для атестації аспірантів, які проходять підготовку за відповідною ОП.

Критерій 10 – Навчання через дослідження

Цей критерій є ключовим при акредитації програм третього рівня вищої освіти. Всі інші Критерії оцінювання якості освітньої програми (затверджені як Додаток до Положення «Про акредитацію освітніх програм, за якими здійснюється підготовка здобувачів вищої освіти») також застосовуються при акредитації відповідної ОП. Але Критерій 10 вважається критичним, тому Національне агентство рекомендує експертам при акредитації ОП третього рівня вищої освіти розглядати виконання саме цього критерію в першу чергу.

Підкритерій 10.1: Зміст освітньо-наукової програми відповідає науковим інтересам аспірантів (ад'юнктів) і забезпечує їхню повноцінну підготовку до дослідницької та викладацької діяльності у закладах вищої освіти за спеціальністю та/або галуззю.

Для оцінки виконання цього підкритерію, рекомендуємо пересвідчитися в дотичності дисциплін, включених до навчальних планів аспірантів тематиці їх досліджень. До навчальних планів повинні бути включені дисципліни за спеціальністю а також такі, що забезпечують методологічні та викладацькі компетентності аспірантів. Не обов'язково, щоб всі дисципліни блоку курсів зі спеціальності напряму відповідали напрямові досліджень кожного аспіранта, який проходить підготовку за цією ОП, але хоча б одна дисципліна повинна відповідати тематиці (напрямові) для того, щоб надати аспіранту відповідну освітню підтримку його науковому дослідженню. Відповідні спеціалізовані дисципліни можуть викладатися в закладі вищої освіти (науковій установі), в якій здійснюється підготовка або в іншому закладі (установі), з якою підписана відповідна угода про співпрацю.

Підкритерій 10.2: Наукова діяльність аспірантів відповідає напрямові досліджень наукових керівників.

Науковий керівник (або кілька керівників) аспіранта повинен бути активним дослідником, який має публікації, дотичні до напрямку (тематики) дослідження аспіранта. Формальна перевірка відповідності напрямові досліджень може проводитися шляхом звірки ключових слів публікацій наукових керівників і потенційних рецензентів з тематикою або напрямом досліджень аспірантів.

Підкритерій 10.3: Заклад вищої освіти організаційно та матеріально забезпечує в межах освітньо-наукової програми можливості для проведення і апробації результатів наукових досліджень відповідно до тематики аспірантів (проведення регулярних конференцій, семінарів, колоквіумів, доступ до використання лабораторій, обладнання тощо).

ОП третього рівня вищої освіти повинна забезпечувати можливості для періодичних (не рідше, ніж щорічних) презентацій та групових обговорень проміжних результатів досліджень аспірантів. Аспіранти мають бути забезпечені доступом до реактивів, лабораторного обладнання, Інтернету, наукової літератури за спеціальністю.

Підкритерій 10.4: Заклад забезпечує можливості для введення аспірантів у міжнародну академічну спільноту за спеціальністю та/або галуззю, зокрема через виступи на конференціях, публікації, участь у спільних дослідницьких проектах тощо.

Обов'язок ОП третього рівня вищої освіти – введення аспірантів у міжнародну академічну спільноту. Якісна підготовка аспірантів неможлива без забезпечення можливостей для публікації результатів у міжнародних фахових журналах, виступів на конференціях, семінарах тощо. Кращою практикою вважається забезпечення щонайменше однієї можливості для стажування кожного аспіранта за кордоном впродовж навчання на ОП.

Підкритерій 10.5: Існує практика участі наукових керівників аспірантів у дослідницьких проектах, результати яких регулярно публікуються та/або практично впроваджуються.

Вчені, які призначаються науковими керівниками аспірантів, повинні бути активними дослідниками; результати їхньої наукової роботи повинні публікуватися не рідше, ніж раз на два роки (одноосібно або в співавторстві).

Підкритерій 10.6: У межах освітньої програми функціонують та не порушуються практики дотримання академічної доброчесності науковими керівниками та аспірантами (ад'юнктми).

Публікації і наукові роботи аспірантів і їх керівників повинні проходити перевірку на наявність академічного плагіату. Особи, в яких виявлено порушення академічної доброчесності, не допускаються до керівництва аспірантами, а до аспірантів, у яких виявлено відповідні порушення застосовуються санкції, визначені ЗВО згідно з принципами університетської автономії.

Виходячи з того, що законодавство встановлює норму, згідно якої керівники і рецензенти досліджень аспірантів повинні мати не менше трьох наукових публікацій, опублікованих за останні п'ять років за тематикою (науковим напрямом) дотичною до дисертації здобувача, рекомендується впровадження практики перевірки на наявність академічного плагіату саме цих публікацій (отже тих, які опубліковані керівниками і потенційними рецензентами впродовж останніх 5 років). Якщо публікація здійснена в журналі, який встановив практику відповідної

перевірки для всіх опублікованих статей, проводити додаткову перевірку недоцільно.

Щодо Критеріїв 1-9: ОП третього рівня вищої освіти оцінюється при акредитації за тими самими критеріями якості, що ОП інших рівнів. Тому тут надано рекомендації, що мають уточнюючий характер (стосуються специфіки ОП третього рівня) і не відміняють інших рекомендацій чи порад Національного агентства, надані учасникам акредитаційного процесу щодо інших рівнів вищої освіти.

Критерій 1 - Проектування та цілі освітньої програми

Як зазначено в Методичних рекомендаціях, експертам Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми, формулювання цілей ОП є відповідальністю ЗВО. Критерій 1 включає низку елементів якості, які мають бути враховані ЗВО і оцінка виконання цих елементів також застосовується при акредитації ОП третього рівня вищої освіти. Конкретно мова йде про те, що ОП третього рівня вищої освіти повинна мати визначені цілі, співзвучні з місією та/або стратегією ЗВО; тенденції розвитку спеціальності (особливо останні досягнення наукових досліджень за цією спеціальністю чи галуззю) повинні бути враховані при проектуванні змісту ОП.

Додаткового пояснення потребує **Підкритерій 1.4**, в якому йдеться про забезпечення освітньою програмою результатів навчання (РН) за спеціальністю відповідно до стандарту вищої освіти. Відомо, що станом на початок 2020 року жоден із проектів стандартів вищої освіти третього рівня ще не був затверджений Міністерством освіти і науки України. Але в цьому підкритерію уточнено, що за відсутності відповідного стандарту програмні результати навчання мають відповідати вимогам Національної рамки кваліфікацій.

Звертаємо увагу, що для ОП третього рівня вищої освіти мова йде про вимоги дев'ятого рівня Національної рамки кваліфікації (<https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1341-2011-%D0%BF/para12#n12>), в яких визначено, що особа із ступенем доктора філософії повинна мати «здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та/або дослідницько-інноваційної діяльності, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та/або професійної практики». Із цього опису випливає вимога забезпечити наукову новизну в дисертаційному дослідженні, а також вимога до ОП забезпечити комплексні знання (зокрема переосмислення, критичний аналіз) релевантної наукової літератури за спеціальністю.

Відповідно до Національної рамки кваліфікації, ОП третього рівня вищої освіти має також забезпечити концептуальні та методологічні знання в галузі чи на межі галузей знань, спеціалізовані уміння/навички необхідні для розв'язання значущих проблем у сфері професійної діяльності, науки та/або інновацій, розширення та переоцінки вже існуючих знань і професійної практики, критичний аналіз, оцінка і синтез нових та комплексних ідей. Такі РН (переважно) забезпечуються через освітні компоненти відповідної освітньо-наукової програми.

Через наукову роботу аспірантів та їх методологічну підготовку під час аудиторних занять чи іншої освітньої діяльності (за потреби), забезпечуються вміння започатковувати, планувати, реалізовувати та коригувати послідовний процес ґрунтовного наукового дослідження з дотриманням належної академічної доброчесності.

За допомогою окремих компоненти ОП, аспіранти повинні також здобувати комунікативні компетентості, які стосуються їх наукових досліджень, а саме здібності вільно спілкуватися з питань, що стосуються їх сфери наукових та експертних знань, з колегами, широкою науковою спільнотою, суспільством в цілому. Компонентами ОП має також бути забезпечено вміння використовувати академічну українську та іноземну мови у професійній діяльності та дослідженнях.

Національною рамкою кваліфікації визначено, що особа, яка завершила навчання на ОП третього рівня вищої освіти повинна мати здатність демонструвати значну авторитетність, інноваційність, високий ступінь самостійності, академічну та професійну доброчесність, послідовну відданість розвитку нових ідей або процесів у передових контекстах професійної та наукової діяльності. Результатом навчання повинна бути здатність до безперервного саморозвитку та самовдосконалення.

Критерій 2 – структура та зміст ОП

Цей критерій містить вимоги до структури та змісту ОП. В контексті ОП третього рівня вищої освіти важливо зауважити, що «Порядок підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук», затверджений Постановою КМУ № 261 від 23.03.2016, визначає чотири компоненти освітньої складової ОП третього рівня, а також уточнює, що наукова діяльність аспіранта є частиною цієї ОП.

Остання оформлюється у вигляді індивідуального плану наукової роботи аспіранта (ад'юнкта), який є невід'ємною частиною навчального плану аспірантури. У цьому контексті важливо наголосити на голістичному підході до оцінки якості, який сповідує Національне агентство: при акредитації не оцінюється лише освітня складова ОП, а програма в цілому, зокрема і здатність ОП забезпечити якісний

науковий результат у формі дисертаційного дослідження, що може бути захищене в кваліфікованій для такої оцінки спеціалізованій вченій раді.

Підкритерій 2.1 стосується відповідності обсягу ОП та окремих освітніх компонентів (у кредитах ЄКТС) вимогам законодавства щодо навчального навантаження для відповідного рівня вищої освіти. У контексті ОП третього рівня вищої освіти норми виконання цього підкритерію визначено частиною 6, статті 5 закону «Про вищу освіту»: «Нормативний строк підготовки доктора філософії в аспірантурі (ад'юнктурі) становить чотири роки. Обсяг освітньої складової освітньо-наукової програми підготовки доктора філософії становить 30-60 кредитів ЄКТС». Обсяг освітньої складової ОП третього рівня вищої освіти не може становити менше 30 кредитів і не може перевищувати 60 кредитів – включно з вибірковими дисциплінами.

Пункт 27 Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук (затверджений Постановою КМУ №261 від 23.03.2016) визначає, що ОП третього рівня включає чотири компоненти, які забезпечують набуття таких компетентностей:

1) здобуття глибинних знань із спеціальності (групи спеціальностей), за якою (якими) аспірант (ад'юнкт) проводить дослідження, зокрема засвоєння основних концепцій, розуміння теоретичних і практичних проблем, історії розвитку та сучасного стану наукових знань за обраною спеціальністю, оволодіння термінологією з досліджуваного наукового напрямку (орієнтовний обсяг цієї освітньої складової становить не менше 12 кредитів ЄКТС);

2) оволодіння загальнонауковими (філософськими) компетентностями, спрямованими на формування системного наукового світогляду, професійної етики та загального культурного світогляду (орієнтовний обсяг цієї освітньої складової становить 4-6 кредитів ЄКТС);

3) набуття універсальних навичок дослідника, зокрема усної та письмової презентації результатів власного наукового дослідження українською мовою, застосування сучасних інформаційних технологій у науковій діяльності, організації та проведення навчальних занять, управління науковими проектами та/або складення пропозицій щодо фінансування наукових досліджень, реєстрації прав інтелектуальної власності тощо (орієнтовний обсяг цієї освітньої складової становить не менше 6 кредитів ЄКТС);

4) здобуття мовних компетентностей, достатніх для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи іноземною мовою (англійською або іншою відповідно до специфіки спеціальності) в усній та письмовій формі, а також

для повного розуміння іншомовних наукових текстів з відповідної спеціальності (рекомендований обсяг цієї навчальної складової становить 6-8 кредитів).

Звертаємо увагу, що Постановою КМ [№ 283 від 03.04.2019](#) внесено зміни до цього пункту «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук», відповідно до яких обсяг кожного компонента у кредитах ЄКТС змінено. У новому формулюванні вказано «в обсязі кредитів ЄКТС відповідно до стандарту вищої освіти». Але зважаючи на відсутність чинних стандартів третього рівня вищої освіти, Національне агентство рекомендує використовувати попередньо визначений обсяг як стандарт. Відхилення від такого стандарту можливі за наявності обґрунтування від ЗВО щодо необхідності іншого навантаження цих обов'язкових складових для забезпечення якості ОП.

Підкритерій 2.2 визначає обов'язковість структури ОП, логічної системи організації освітніх компонентів ОП, а **Підкритерій 2.3** встановлює вимогу відповідності ОП предметній області. Далі, **Підкритерій 2.5** передбачає наявність в ОП практичної підготовки, яка дає можливість здобути компетентності, потрібні для подальшої професійної діяльності, а **Підкритерій 2.6** визначає необхідність набуття аспірантами соціальних навичок (softskills).

У контексті ОП третього рівня вищої освіти мова йде про різноманіття дисциплін, що мають бути забезпечені освітньою складовою ОП, а також шляхом різних можливих видів презентацій, звітів, обговорень результатів наукової діяльності аспірантів. Очевидно, що навчальні дисципліни першого блоку освітньої складової ОП (курси зі спеціальності) повинні відображати найновіші здобутки наукових досліджень відповідної предметної області. Але для аспіранта ОП має бути також забезпечена можливість набуття компетентності з організації та викладання навчальних занять, презентації результатів досліджень, управління науковими проектами тощо. Кращою практикою вважається випадок, коли кожна з дисциплін ОП забезпечує набуття якоїсь з визначених соціальних навичок (soft skills).

Відповідно до **Підкритерію 2.4**, для аспірантів повинна також бути забезпечена можливість вільного вибору дисциплін і формування індивідуальної траєкторії навчання.

На відміну від інших рівнів вищої освіти, щодо яких забезпечення програмних результатів навчання за рахунок дисциплін вільного вибору студента вважається суттєвим недоліком, у контексті ОП третього рівня вищої освіти така практика можлива, але лише стосовно РН, які відносяться до набуття знань і здібностей у вузькій спеціалізації, релевантній для конкретного дослідження чи наукового напрямку аспіранта. Відповідно, якщо ОП власними силами (шляхом

обов'язкових дисциплін зі спеціальності) не може забезпечити вузько-спеціалізовану підготовку аспіранта, але може забезпечити відповідні результати навчання через надання доступу до вибірових дисциплін (зокрема через партнерські угоди з іншими закладами чи науковими установами), така практика не вважається недоліком.

Слід зауважити, що Законом України «Про вищу освіту» передбачено, що здобувачі певного рівня вищої освіти мають право вибирати навчальні дисципліни, які пропонуються для інших рівнів вищої освіти (пункт 15 частини першої статті 62). Схожа норма відображена у Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук (пункт 26).

Зауважуємо, що **Підкритерій 2.4** охоплює не лише вибірові дисципліни, але й інші інструменти формування індивідуальної освітньої траєкторії, які може запропонувати ЗВО (компенсаційні курси, факультативи тощо). Вони мають оцінюватися насамперед з погляду відповідності потребам та інтересам аспірантів.

Підкритерій 2.8 вказує на те, що обсяг ОП та окремих її компонентів має відповідати фактичному навантаженню здобувачів. В цьому контексті важливо зазначити, що аудиторне навантаження дисциплін, які пропонуються на третьому рівні вищої освіти, повинно бути не меншим, ніж $1/3$ від загального освітнього навантаження, визначеного для цієї дисципліни. Навчальний час, відведений для самостійної роботи аспіранта, регламентується навчальним планом і повинен становити не більше, ніж $2/3$ загального обсягу навчального часу, відведеного для вивчення конкретної дисципліни. Це стосується навчальних курсів, які аспіранти однієї ОП слухають спільно з аспірантами інших ОП, а також малокомплектних груп, сформованих для викладання вузькоспеціалізованих дисциплін.

Критерій 3 стосується доступу до освітньої програми та визнання результатів навчання. В контексті акредитації ОП третього рівня вищої освіти, рекомендуємо звернути особливу увагу на два аспекти цих програм:

По-перше, важливою є відповідна практика прийому аспірантів. Правила прийому в аспірантуру повинні бути прозорими і такими, що забезпечують доступ до навчання на третьому рівні за неупередженим конкурсом, зокрема за результатами письмових іспитів, групових співбесід, презентацій та оцінки дослідницьких пропозицій вступників тощо.

По-друге, заклад вищої освіти (наукова установа) повинен мати розроблені та оприлюднені правила визнання результатів навчання аспірантів отриманих в інших закладах (установах) зокрема під час академічної мобільності. Така мобільність може бути міжнародною та/або внутрішньою. Практика зарахування кредитів ЄКТС, здобутих аспірантом в інших закладах (зокрема під час літніх шкіл,

стажувань, онлайн навчання, гостьового відвідування спеціалізованих курсів) вченою радою ЗВО або відповідного факультету чи інституту, передбачена «Порядком підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук» (пункт 28) та її впровадження в ОП, вважається ознакою кращих практик. Разом з тим, якщо кількість визнаних результатів навчання отриманих в інших закладах або поза аспірантурою перевищує 25% обсягу ОП (кількості, встановленого законодавством мінімального обсягу вибіркових дисциплін), така практика може вказувати на відсутність в ОП якісного потенціалу для ведення обов'язкової освітньої складової, а отже вважатиметься серйозним недоліком в контексті оцінки Підкритерію 2.1.

Критерій 4 стосується навчання і викладання. Його застосування в контексті акредитації ОП третього рівня вищої освіти не відрізняється від того, як цей критерій застосовується до ОП інших рівнів. Тому для оцінки виконання цього критерію рекомендуємо керуватися основними «Методичними рекомендаціями для експертів Національного агентства щодо застосування Критеріїв оцінювання якості освітньої програми», затверджених Рішенням Національного агентства із забезпечення якості вищої освіти, Протокол № 9 від 29 серпня 2019 р.

Критерій 5 визначає вимоги до контрольних заходів, методів оцінювання здобувачів вищої освіти та політик і практик забезпечення академічної доброчесності. У контексті акредитації ОП третього рівня вищої освіти рекомендуємо звернути особливу увагу на два аспекти цього критерію:

По-перше, в додатку до вимог до прозорості і зрозумілості систем оцінювання здобувачів в межах навчальних дисциплін, при акредитації ОП третього рівня вищої освіти слід пам'ятати про політику та практику (зрозумілість критеріїв) оцінки аспірантів під час проміжної атестації.

По-друге, якщо для інших рівнів вищої освіти забезпечення академічної доброчесності передбачає, як мінімум, такі елементи як (1) політику, стандарти та внутрішню нормативну базу ЗВО з цього питання; (2) наявність окремих структурного підрозділу (посадової особи), який (яка) опікується питаннями академічної доброчесності, або чіткий розподіл відповідних функцій та повноважень між наявними структурними підрозділами (посадовими особами) ЗВО; (3) відповідні інформаційно-технологічні засоби, у контексті ОП третього рівня вищої освіти, такі елементи мають бути дієвими і регулярно застосовуватися для перевірки письмових робіт аспірантів та їх керівників. Неприпустимим є допущення осіб, яких попередньо притягували до відповідальності за порушення академічної доброчесності, до наукового керівництва аспірантами.

Критерій 6 визначає вимоги до людських ресурсів, які задіяні в ОП. Під час акредитації цей критерій використовується для оцінки відповідності академічної та професійної кваліфікації викладачів і наукових керівників аспірантів. В контексті акредитації ОП третього рівня вищої освіти рекомендуємо звертати меншу увагу на потребу залучення роботодавців до ОП, ніж це було б властиво для ОП інших рівнів вищої освіти, але підвищувати увагу до академічної кваліфікації викладачів і наукових керівників.

Зрозуміло, що наукові керівники аспірантів повинні мати науковий ступінь (вимоги до максимальної кількості аспірантів, якими одночасно керує один керівник визначено пунктом 24 «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії і доктора наук»), а також бути кваліфікованими дослідниками відповідного наукового напрямку (спеціалізації), про що свідчать їхні публікації. Викладачі дисциплін ОП, включених до блоку курсів за спеціальністю, повинні також мати наукові ступені і бути кваліфікованими викладати відповідні дисципліни на третьому рівні вищої освіти, про що повинні свідчити їхні публікації. Щодо дисциплін інших блоків, ЗВО повинен обґрунтувати систему відбору викладачів, їхню професійну чи академічну кваліфікацію.

Критерій 7 окреслює вимоги до освітнього середовища і матеріальних ресурсів, доступних для ОП. Крім уваги до інших підкритеріїв, під час акредитації ОП третього рівня вищої освіти Національне агентство рекомендує звернути особливу увагу на Підкритерії 7.1, 7.2 і 7.3, які стосуються вимог до безоплатності і безпечності доступу аспірантів до матеріально-технічних ресурсів та інфраструктури, необхідної для забезпечення досягнення визначених в ОП результатів навчання.

У контексті ОП третього рівня вищої освіти ці вимоги стосуються адекватності лабораторій, реактивів, іншого обладнання, які можуть забезпечити результативність аспірантських досліджень, а також безоплатний доступ до електронних журналів за спеціальністю ОП, достатніх для уможливлення вичерпного ознайомлення аспірантів і їх керівників із найновішими науковими публікаціями за їх дослідницьким напрямом чи тематикою.

У контексті оцінки цього критерію також рекомендуємо звернути увагу на практики консультативної підтримки та на політики вирішення конфліктних ситуацій, що застосовуються у відповідному ЗВО. Під час акредитації ОП третього рівня вищої освіти слід звернути особливу увагу на те, як вирішуються потенційні конфлікти між аспірантом і науковим керівником (керівниками) і яким чином надається консультативна та соціальна підтримка аспірантам в разі потреби.

Критерій 8 стосується внутрішньої системи забезпечення якості вищої освіти, що мають діяти на рівні ЗВО в цілому. Тому застосування цього критерію при акредитації ОП третього рівня вищої освіти мінімально відрізняється від аналогічного застосування для ОП інших рівнів. Єдина особливість оцінки ОП третього рівня - у наголосі на потребі часто оновлювати зміст ОП із залученням аспірантів, як оновних стейкхолдерів. Саме змінні наукові інтереси і напрями досліджень аспірантів повинні визначати оновлений зміст ОП третього рівня вищої освіти – особливо в частині дисциплін із блоку спеціалізованих курсів.

Для отримання інформації, необхідної для прийняття управлінських рішень в межах ОП, формальне опитування аспірантів не завжди ефективне – натомість можуть використовуватися очні зустрічі, обговорення, семінари та інші форми взаємодії здобувачів із особами відповідальними за розвиток, оновлення та управління в межах ОП.

Критерій 9 встановлює вимоги до прозорості і публічності ОП. У контексті акредитації ОП третього рівня вищої освіти, у додатку до інших підкритеріїв, рекомендуємо особливу увагу звернути на **Підкритерій 9.1**, який вимагає наявності чітких і зрозумілих правил щодо прав та обов’язків усіх учасників освітнього процесу.

Пунктами 14 і 15 «Порядку підготовки здобувачів вищої освіти ступеня доктора філософії та доктора наук» визначено, що аспіранти користуються тими самими правами і обов’язками, що й інші здобувачі вищої освіти (визначені статтями 62 і 63 закону «Про вищу освіту»). Вони мають право на отримання методичного і змістовного наукового консультування щодо власного дослідження від наукового керівника, а також мають обов’язок виконувати індивідуальний план наукової роботи та систематично звітувати про хід його виконання на засіданні кафедри, відділу, лабораторії чи іншого підрозділу закладу вищої освіти (наукової установи), уповноваженого для цього його Вченою радою.

Відповідно, під час акредитації ОП третього рівня вищої освіти Національне агентство рекомендує звернути увагу на практики наукового керівництва, які застосовуються на відповідній ОП; регулярні навчання та/або обговорення практики керівництва (консультування) науковими керівниками вважається кращою практикою. Також Національне агентство рекомендує звернути особливу увагу на практику семестрової та/або річної проміжної атестації аспірантів ОП; кращою практикою вважається проведення регулярних публічних семінарів (обговорень), під час яких аспіранти звітують про хід своїх індивідуальних дослідницьких проектів.